

De relatie tussen huiselijk geweld en betrokkenheid bij 1% motorclubs

Citation for published version (APA):

Vosters, N., & Janssen, J. H. L. J. (2020). De relatie tussen huiselijk geweld en betrokkenheid bij 1% motorclubs: (Ex-)partners van leden van 1% motorclubs in de (vrouwen)opvang. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 19(4). <https://doi.org/10.5553/tvv.000014>

DOI:

[10.5553/tvv.000014](https://doi.org/10.5553/tvv.000014)

Document status and date:

Published: 01/08/2020

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Document license:

Taverne

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 06 May. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

De relatie tussen huiselijk geweld en betrokkenheid bij 1%motorclubs

(Ex-)partners van leden van 1%motorclubs in de (vrouwen)opvang

Nanne Vosters & Janine Janssen

Er is relatief weinig bekend over de (ex-)partners van leden van 1%motorclubs. Hulpverleners in opvanginstellingen komen deze partners (hoofdzakelijk vrouwen) en kinderen met enige regelmaat tegen na geweld in de private sfeer. In dit verkennende onderzoek is gekeken naar wat er bekend is over huiselijk geweld bij mensen met een (ex-)partner bij een 1%motorclub en welke consequenties voor hulpverlening en beveiliging de betrokkenheid van een motorclub heeft bij de aanpak van dit geweld. Op basis van dertien semigestructureerde interviews met hoofdzakelijk professionals in opvanginstellingen, externe professionals en (ex-)partners van 1%motorclubleden komt geen eenduidig beeld naar voren van de relatie tussen huiselijk geweld en het lidmaatschap van een motorclub. Deze verkenning laat wel zien dat veiligheid een belangrijke prioriteit heeft bij de zorg voor deze groep en dat het lastig is om een reële inschatting te maken van een eventuele dreiging vanuit de club. Verder onderzoek naar huiselijk geweld in milieus die in verband worden gebracht met zware criminaliteit en de samenwerking tussen het justitiële kader en hulpverlening zal een adequate veiligheidszorg ten goede komen.

1 Inleiding

Motorclubs als Hells Angels, Bandidos, Satudarah en No Surrender worden gezien als verenigingen met een ontwrichtende werking op de samenleving en een gevaar voor de openbare orde (LIEC, 2018). De behoefte om deze clubs te verbieden komt voort uit hun betrokkenheid bij ernstige en ondermijnende criminele activiteiten (LIEC, 2019). Inmiddels zijn sommige clubs ook al verboden.¹ Er zijn verschillende benamingen voor deze motorclubs, zoals *Outlaw Motorcycle Gangs* (OMG's) of *outlaw bikerclubs*. Ook wordt wel de term '1% motorclub' (1%mc) gebruikt. In 1947 zou een bestuurder van de *American Motorcyclist Association* (AMA) gezegd hebben dat 99% van alle motorrijders fatsoenlijke burgers zijn, wat impliceert dat 1% als *outlaw* kan worden bestempeld. Sinds die tijd wordt de term 1%mc – door de mc's zelf gezien als geuzennaam – gehanteerd door motorclubs die willen uitdragen zich niet te willen conformeren aan de burgermaatschappij. In dit artikel hanteren we de term 1%motorclub (1%mc), omdat deze motorrij-

1 Zie: <https://nos.nl/artikel/2286824-motorclubs-verboden-maar-overheid-kan-nauwelijks-optreden.htm>. Zie voor het vonnis van het verbod van de Hells Angels: Rb. Midden-Nederland 29 mei 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:2302. Het hoger beroep tegen dit vonnis loopt overigens nog.

ders formeel niet 'buiten de wet gesteld' zijn en ze de term *outlaw bikers* zelf ook niet gebruiken (zie ook Blokland, Soudijn & Teng, 2014). Omwille van de leesbaarheid spreken wij verder ook over 1%mc of club.

Er is (internationaal) relatief weinig aandacht voor de positie van vrouwen en mannen (al dan niet gehuwd, samenwonend en/of ex-partners) en kinderen die een relatie hebben of hadden met een man die verbonden is aan een 1%mc. Toch komen hulpverleners in opvanginstellingen deze vrouwen en kinderen met enige regelmaat tegen. Een enkele keer komt ook een mannelijke (ex-)partner in beeld in de opvang. In deze bijdrage doen wij verslag van een eerste verkennend onderzoek naar deze problematiek in Nederland. In dit onderzoek staat de vraag centraal wat er bekend is over huiselijk geweld bij leden van 1%mc's en welke consequenties vermoedelijke betrokkenheid bij een 1%mc heeft bij de aanpak van dit huiselijk geweld. Gezien de geslotenheid van de wereld van deze clubs en de relatieve onbekendheid van de invloed van clublidmaatschap op het leven van (ex-)partners en eventuele kinderen, is de aard van dit onderzoek verkennend. Het doel was vooral om rijke beelden aan te dragen, op grond waarvan een aanzet tot vervolgonderzoek kan worden gegeven.

Allereerst wordt stilgestaan bij wat er bekend is over (ex-)partners die gelieerd zijn aan leden van 1%mc's in het algemeen en in het bijzonder over huiselijk geweld in deze relaties. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de methodologie van dit verkennend onderzoek en worden resultaten uit de interviews met (ex-)partners, professionals in de opvang en externe netwerkpartners weergegeven. Ten slotte wordt een korte conclusie geformuleerd en aangegeven waar nog vragen voor vervolgonderzoek liggen.

2 Aanleiding tot het onderzoek en onderzoeksvragen

2.1 Weinig bekend over vrouwen en 1%motorclubs

Als we het hebben over partners of voormalige partners van leden van 1%mc's, dan gaat het in de schaarse literatuur in essentie over vrouwen. Een kennisdocument gebaseerd op bronnenonderzoek en dossieranalyses tussen 2010-2013 naar *Outlawbikers* in Nederland stelt dat van de 601 door de politie geïdentificeerde leden van 1%mc's, 16% getrouwd is versus 24% van de vergelijkingsgroep. Het gros van de leden (73%) heeft ten minste één kind gekregen. Vrouwen lijken geen grote rol te spelen in het clubleven en de eventuele criminele activiteiten. Wel kan het lidmaatschap een zware wissel trekken op het gezinsleven, doordat de club veel tijd vraagt en leden soms als een vrijgezel leven (Politie, 2014). Maar in Nederland is geen specifiek onderzoek gedaan naar vrouwen verbonden aan motorclubs en ook in de (internationale) literatuur blijft het familieleven van motorclubleden een zwaar onderbelicht aspect. Onderzoeken naar 1%mc's doen weliswaar uitspraken over de betrokkenheid van leden bij geweldsdelicten, maar maken daarbij geen onderscheid in het soort geweldsdelict, waardoor huiselijk geweld in de analyses niet specifiek naar voren komt. Bij onderzoek naar huiselijk geweld wordt vaak weer geen rekening gehouden met betrokkenheid van gezinsleden bij georganiseerde criminaliteit (Janssen, 2015; Janssen, 2019; Robinson &

Bain, 2017). In de literatuur over huiselijk geweld wordt een delinquente leefstijl wel als factor van invloed genoemd op het ontstaan van geweld in intieme kring (Ten Boom & Wittebrood, 2019). Gegevens over de aard en omvang van huiselijk geweld bij clubleden zijn niet bekend. Wel is bekend dat volwassen geweldsplegers in het publieke domein die herhaaldelijk in aanraking zijn gekomen met justitie, thuis ook vaker probleemgedrag laten zien (Dijkstra, Lünneke, Boer, Lünneke & Moors, 2019). De groep die zowel thuis als in het publieke domein geweld gebruikt, blijkt ook ernstiger geweld te gebruiken (Lünneke & Bruinsma, 2005). Over de betrokkenheid van vrouwen bij 1%mc's is de literatuur zoals gezegd schaars. Vrouwen kunnen niet officieel lid worden van een 1%mc. Er zijn vaak vrouwen die een korte periode meelopen. Andere vrouwen hebben een stevigere band met de motorclub. Zij worden gezien als bezit van de gehele club en spelen vooral een rol ten aanzien van seksueel genot. De *old ladies* zijn vrouwen met een langdurige relatie met een man binnen de club. Hopper en Moore concluderen dat in de zeventien jaar dat ze onderzoek deden, de rol van vrouwen rondom motorclubs in Amerika is veranderd. Waar deze eerder in het teken stond van feesten en seksueel genot, zijn vrouwen later meer betrokken geraakt bij (illegale) economische activiteiten van hun man en/of de club (Hopper & Moore, 1990).

Internationale literatuur laat zien dat vrouwen van mannen bij motorclubs blootgesteld worden aan verschillende vormen van geweld, zoals ernstige geweldsmisdrijven, intimidatie, groepsverkrachtingen en gedwongen deelname aan verschillende criminele activiteiten en afpersing (Cooper, 2004; Cooper & Bowden, 2006). Individuen die betrokken zijn bij bendes hebben een verhoogd risico op betrokkenheid bij partnergeweld (Ulloa, Dyson & Wynes, 2012). Vrouwen betrokken bij motorclubs hebben een tweederangspositie en worden ingezet voor seksueel genot van de leden (Barker, 2007). Door (dreiging met) geweld wordt getracht te voorkomen dat vrouwen weggaan en wordt onwettig gedrag gesanctioneerd (Cooper, Anaf & Bowden, 2008). Daarnaast kunnen vrouwen fungeren als vertrouweling, koerier of op een andere manier betrokken worden bij criminele activiteiten (Robinson & Bain, 2017). Ook worden clubs in verband gebracht met prostitutie (Quinn & Koch, 2003).

Een vrouw kan een man die lid is van een 1%mc kan niet zonder risico's verlaten. De motorclubs hebben een enorm netwerk, dat ingezet kan worden om vrouwen nauwlettend te volgen. Vrouwen hebben vaak de overtuiging dat de club almachtig en alwetend is en dat ontsnappen eigenlijk niet mogelijk is, omdat ze eigendom zijn van de groep. Ook zijn zij bang voor vergelding als ze hun mond open doen (Cooper, 2004). Daarnaast is de politie vaak geïnteresseerd in wat vrouwen weten over de illegale activiteiten van de motorclub, waardoor het risico bestaat dat de aandacht voor de kwetsbare positie waarin vrouwen en kinderen zich bevinden uit het oog wordt verloren of in ieder geval niet de prioriteit heeft (Cooper, 2006; Janssen, 2015). Deze vrouwen voldoen niet aan het stereotiepe beeld van het ideale slachtoffer (zie ook Christie, 1986) en zijn als het ware *guilty by association* en worden zelf als verdachte aangemerkt (Janssen, 2019). In deze situaties krijgt rechtspraak prioriteit boven sociale rechtvaardigheid (Cooper, 2006; Janssen, 2015).

2.2 Dilemma in de opvang

Een aantal van deze vrouwen vindt toch de weg naar opvanginstellingen (Janssen, 2015). In Nederland is een grote diversiteit aan residentiële – dat wil zeggen verblijf in een aparte accommodatie – opvangvoorzieningen te vinden voor de bescherming van slachtoffers van huiselijk geweld. Deze voorzieningen variëren van open voorzieningen, waar hulpverlening naast opvang centraal staat, tot aan voorzieningen die zich met name richten op het waarborgen van veiligheid waarbij geheimhouding een grote rol speelt, zoals *Safe Houses*. Daarbinnen wordt er ook onderscheid gemaakt in opvangmogelijkheden die in principe voor (zeer) korte duur zijn, zoals noodbedden of crisisopvang, en opvangvoorzieningen met een langduriger karakter gericht op het opbouwen van een zelfstandig bestaan (zie ook www.valente.nl/netwerken/basisnetwerk-landelijk-netwerk-vrouwen-opvang). Hoewel er veel verscheidenheid is in opvangmodaliteiten en er daarmee verschillende mogelijkheden bestaan om slachtoffers van huiselijk geweld te helpen, speelt er bij hulpverlening aan mensen met (ex-)partners die in verband worden gebracht met ernstige criminele activiteiten een belangrijk dilemma. Hulpverleners willen zich inzetten voor veiligheid op korte en lange termijn. Met dat doel is een goede verstandhouding met de cliënt en eventuele kinderen belangrijk, maar misstanden waar de vrouw bij betrokken is, kunnen natuurlijk niet worden genegeerd. De vraag is wat een melding bij de politie dan weer voor gevolgen heeft voor de relatie tussen hulpverlening en cliënt (Cooper, 2004; Cooper et al., 2008; Van Dooren, Janssen, Kolthoff & Vosters, 2019). Kortom, samenwerking tussen de politie en andere justitiële autoriteiten met hulpverlening is niet onproblematisch.

2.3 Onderzoeksvragen

In Nederland is niet eerder onderzoek gedaan naar mensen die in een opvanginstelling terechtkomen na huiselijk geweld door een man die lid is van een 1%mc. In dit verkennende onderzoek wordt gekeken welke vraagstukken op het gebied van veiligheid en hulpverlening er zijn ten aanzien van (de opvang en andere hulp na) huiselijk geweld bij mensen met een (ex-)partner die is gelieerd aan een 1%mc. Een beter beeld van de complexiteit van hulpverlening en veiligheidszorg bij huiselijk geweld in kringen waarbij ook zware criminaliteit een rol speelt, draagt bij aan de aanpak van dit geweld. Dit onderzoek richt zich op verschillende vormen van residentiële opvang variërend van crisisopvang, reguliere (vrouwen)opvang, noodbedden, satellietwoningen – dat zijn zelfstandige woningen, die wel verbonden zijn aan een opvanginstelling – en *Safe Houses*.

In dit verkennende, empirische onderzoek staan de volgende twee onderzoeksvragen centraal:

- 1 Wat is er bekend over huiselijk geweld bij mensen met een (ex-)partner bij een 1%mc voor binnenkomst in de opvang?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende subvragen gesteld: wat voor geweld hebben (ex-)partners meegemaakt waarna zij in de opvanginstelling zijn terechtgekomen? Hoe is dat geweld ontstaan? Speelde huiselijk geweld al voor het lidmaatschap van een 1%mc? Tot op welke hoogte en hoe was de partner betrokken bij de mc? In hoeverre heeft de mc invloed op het

gezinsleven? Is er een relatie tussen het huiselijk geweld en lidmaatschap van een mc?

- 2 Welke consequenties heeft betrokkenheid van een (ex-)partner die lid is van een 1%mc op hulpverlening en beveiliging van slachtoffers van huiselijk geweld die in de opvang verblijven?

Bij het beantwoorden van deze vraag ging het om de volgende subvragen: tot op welke hoogte plaatst het lidmaatschap van een 1%mc van een (ex-)partner van een cliënt in een opvanginstelling de instelling voor veiligheidsvraagstukken? Tot op welke hoogte beïnvloedt deze (ex-)relatie de hulpverlening?

3 Methodologie

3.1 Respondenten en casussen

Om de twee hiervoor genoemde onderzoeksvragen met daaraan gerelateerde subvragen te kunnen beantwoorden zijn in totaal dertien semigestructureerde interviews gehouden: twee met vrouwen in de opvang met een (ex-)partner bij een 1%mc, acht met hulpverleners in een opvanginstelling en drie met professionals in de veiligheidszorg buiten de opvang, maar waarmee de opvang wel intensief samenwerkt. De verschillende instellingen zijn rechtstreeks of via werkveldcontacten benaderd. Daarnaast zijn op aanraden van geïnterviewde professionals nieuwe respondenten benaderd.

In de interviews met alle respondenten kwamen verschillenden casussen naar voren. In totaal konden we zo negen verschillende door onze respondenten naar voren gebrachte casussen identificeren (A tot en met I), waarbij het ging om een in de opvang verblijvend slachtoffer van huiselijk geweld, waarvan de (ex-)partner verbonden was aan een 1%mc. De vrouwen uit de opvang (H en I) spraken alleen over hun eigen casus. Sommige professionals waren bij meerdere van de negen in de interviews te berde gebrachte casussen betrokken. De professional die werkzaam was bij de noodbedden heeft het niet over een specifieke casus gehad. In deze vorm van opvang komen jaarlijks circa een tot drie vrouwen met een (ex-)partner bij een 1%mc. Deze respondent gaf er – mede met het oog op herkenning en het relatief korte verblijf ‘op’ een noodbed – de voorkeur aan om niet een specifieke casus te bespreken. In de volgende paragraaf wordt bij de bespreking van de uitkomsten uit de interviews telkens aangegeven om welke casus het gaat (A tot en met I). Daarnaast zijn er ook algemene uitspraken door de respondenten gedaan. Daarbij wordt dan telkens aangegeven of het om een professional uit de opvang of om een externe professional gaat.

Bij die negen concrete casussen ging het om acht vrouwen en één man die als slachtoffer van (ex-)partnergeweld door een lid van een mc in een vorm van opvang terecht kwam. In zeven casussen waren ook kinderen in beeld. In totaal ging het om dertien kinderen, waarvan negen uit een eerdere relatie en vier samen met het mc-lid. Van deze dertien kinderen verbleven er vier met hun moeder in de opvang. De andere kinderen werden elders opgevangen, bij de ex-partner, familie, in een instelling of woonden zelfstandig. In deze negen casussen verbleven vier vrouwen in een *Safe House* (casus A, B, C, H), drie in de reguliere, resi-

dentiële (vrouwen/mannen)opvang (casus D, E, F), een in een satellietwoning (casus G) en een in een crisisopvang (casus I).

3.2 Interviewlocatie, duur, topics en analyse van de interviews

De interviews met vrouwen, hulpverleners uit de opvang en externe professionals uit de veiligheidszorg vonden plaats in een spreekruimte van de (opvang)instelling en duurden gemiddeld anderhalf uur (variërend van één tot drie uur). Interviews vonden plaats aan de hand van een topiclijst met topics, die afgeleid zijn van de hiervoor beschreven onderzoeksvragen. Met alle respondenten zijn de volgende topics besproken:

- status quo voor binnenkomst in de opvang: de gezinssituatie, aanwezigheid van kinderen, vormen van huiselijk geweld, ontstaan van huiselijk geweld, de rol van beide (ex-)partners in de 1%mc, invloed van lidmaatschap op gezinsleven, de relatie tussen het ontstaan van huiselijk geweld en lidmaatschap van een mc;
- het leven in de opvang: hulpverlening aan (ex-)partners en kinderen van mc-leden, eventuele dreiging van de (ex-)partner en/of de mc tijdens het verblijf in de opvang en vormen van beveiliging.

Na afname van de interviews zijn de uitwerkingen van die gesprekken aan de respondenten voorgelegd. Zowel bij de werving van respondenten als bij deze controleslag bleek dat bij alle respondenten (vrouwen in de opvang, professionals uit de opvang en externe professionals) telkens veel zorgen leefden over veiligheidsaspecten. In het volgende deel van deze paragraaf wordt dit onderwerp uitvoeriger behandeld. Een gevolg van deze zorg was in ieder geval dat niet alle uitspraken uit de interviews ten behoeve van deze verkenning mochten worden gebruikt. De overgebleven tekstdelen die wel mochten worden gebruikt in dit onderzoek zijn vervolgens gerubriceerd per topic. Vervolgens is nagegaan waar zich overeenkomsten en verschillen voordeden. In paragraaf 4 worden de uitkomsten beschreven, waarbij telkens ter illustratie citaten uit de interviews zijn opgenomen. Daarbij wordt steeds aangegeven of het om een algemene uitspraak gaat of om een uitspraak over een specifieke casus.

• *Zorgen om veiligheid bij de respondenten*

Bij de opzet van dit onderzoek was het streven om vooral met vrouwen met (ex-)partners die lid zijn van een 1%mc in gesprek te komen. Mede op verzoek van de betrokken opvanginstellingen werden in eerste aanleg potentiële respondenten door aan de instelling verbonden hulpverleners benaderd. Daarbij deden zich twee problemen voor: in de eerste plaats hadden de hulpverleners niet altijd helder in beeld of het om cliënten ging met een (ex-)partner bij een 1%mc. Dit staat niet standaard in dossiers en bij binnenkomst in instellingen wordt daar ook niet altijd naar gevraagd. Daardoor kwamen potentiële respondenten niet altijd in beeld. Om hoeveel zaken dit gaat, valt helaas niet te zeggen. Daarnaast konden circa vijf interviews geen doorgang vinden, omdat de hulpverlener een afwijzing voor medewerking aan het interview ontving of omdat de hulpverlener potentiële

respondenten niet wilde benaderen omdat hij of zij de situatie van de cliënt te kwetsbaar vond. Medewerking aan het interview zou te belastend zijn.

Uiteraard is door de onderzoekers steeds in de instellingen uitgelegd dat medewerking vrijwillig is, anoniem gebeurt, vooral over huiselijk geweld gaat en niet specifiek over het reilen en zeilen van de mc. De voornaamste redenen voor vrouwen om niet mee te werken waren:

- angst om herkend te worden;
- geen inhoudelijke informatie over de club willen geven; en
- niemand vertrouwen uit veiligheidsoverwegingen.

Om de drempel van deelname te verlagen hebben de onderzoekers ook met regelmaat tijd in de opvanginstelling doorgebracht. Dat heeft uiteindelijk slechts tot twee respondenten geleid.

Hiervoor is al uitgelegd dat de interviewverslagen zijn voorgelegd aan de respondenten. Op verzoek van de professionals werden onder meer de volgende soorten informatie achteraf geschraapt, namelijk specifieke kenmerken van:

- een individu, zoals ziektebeelden, het ontplooiën van illegale activiteiten;
- het gezin, zoals aantal kinderen en leeftijden;
- de relatie, zoals duur en concrete beschrijvingen van gewelddadig gedrag;
- de beveiliging en het opsporings- en vervolgingsproces, zoals de inrichting van veiligheidsmaatregelen in *Safe Houses*; en
- de 1%mc, zoals de naam en activiteiten van de (ex-)partner in de 1%mc.

4 Resultaten

4.1 *Het leven voor binnenkomst in de opvang*

• *Topics*

In deze subparagraaf staat de eerste onderzoeksvraag centraal: wat is er bekend over huiselijk geweld bij mensen met een (ex-)partner bij een 1%mc voor binnenkomst in de opvang? We staan achtereenvolgens stil bij de volgende topics: vormen van huiselijk geweld en het ontstaan ervan, de rol van beide (ex-)partners in de mc en invloed van lidmaatschap op gezinsleven en tot slot de relatie tussen het ontstaan van huiselijk geweld en lidmaatschap van een mc.

• *Vormen van huiselijk geweld en het ontstaan ervan*

In alle casussen is er sprake van zowel fysiek als psychisch geweld. In de meeste situaties is er sprake van langdurig en herhaaldelijk fysiek geweld naast emotioneel geweld, zoals kleineren, (doods)bedreigingen en het isoleren van de partner. *‘Hij vernederde haar, gebruikte veel geweld en hij was vaak onder invloed. Hij gebruikte zoveel geweld dat hij haar wel kon vermoorden’* (casus C). *‘De eerste keer dat er sprake was van huiselijk geweld dacht de cliënt: “wat gebeurt hier en waarom doe je dit”. Op een ogenblik gebeurde het zo vaak en hoorde dit gedrag er gewoon bij’* (casus G). *In een casus wordt ook specifiek seksueel geweld benadrukt. ‘De cliënt werd behandeld als seksslaaf en mocht ook niet meer naar buiten’* (casus F). In de meeste situaties

speelde het geweld zich voornamelijk af zonder externe getuigen. *‘Als anderen erbij waren was hij niet onaardig, juist beschermend’* (casus G).

Er komen in de interviews geen signalen naar voren van direct geweld richting de kinderen. *‘Ze geeft nadrukkelijk aan dat hij de kinderen niets zou doen. Dat heeft hij in het verleden ook nooit gedaan. Hij zou wel bijvoorbeeld de kinderen aanspreken om achter informatie te komen’* (casus E). Wel blijken kinderen regelmatig getuige te zijn van (de gevolgen van) het geweld tussen partners. Als er biologische kinderen van de man betrokken zijn, maakt het de relatie met de vader extra complex. Het geweld kan aangevoerd worden als reden om de vader uit het ouderlijk gezag te plaatsen. Instanties hebben daarnaast de mogelijkheid om middels het zogenaamde ‘Kindspoor’² druk uit te oefenen op de moeder om weg te gaan uit de gewelddadige situatie. *‘Ook BJZ [Bureau Jeugd Zorg] eiste dat ze vertrok bij haar man, anders zou hun kind uit huis worden geplaatst. Dat gaf een extra zetje’* (casus C). Daarnaast kunnen kinderen er ook juist voor zorgen dat de vrouw weggaat uit de gewelddadige situatie: *‘De reden dat ik het dit keer ga volhouden is dat ik het tegenover mijn kinderen niet kan maken om het er nog een keer bij te laten zitten’* (casus I).

Uit de interviews komen enerzijds relatief korte relaties naar voren waarin het geweld al vrij vroeg in de relatie een rol gaat spelen en ook snel escaleert (casus A, E, G). In deze relaties is de man vaak al lid van de motorclub voordat ze een relatie krijgen. *‘Uiteindelijk bleek ze partner nummer zes die vluchtte wegens het huiselijk geweld bij deze man’* (casus A). Er is ons een voorbeeld bekend van een langdurige relatie, waarvan de man pas na de start van die relatie lid werd van een 1%mc (casus H). Bij die langdurige relaties komt het voor dat vrouwen er na jarenlange mishandeling bewust voor kiezen om weg te gaan (casus C, D en H), soms pas als de kinderen volwassen zijn.

Een paar keer wordt geschetst dat de vrouw niet altijd een keuze heeft om te gaan of te blijven. *‘Als mannen genoeg hebben van hun vrouw dan sturen ze haar gewoon weg. Andersom werkt dat niet zo’ ... ‘Je bent een bezit, ze stoppen niet en jij gaat niet weg’* (professional opvang). Dit wordt beaamd door een andere hulpverleenster: *‘Ze heeft een aantal keer geprobeerd bij hem weg te gaan maar hij heeft haar steeds weer kunnen traceren ... Toen zijn vrouw bij hem weg was, was hij laaiend. Hij uitte dat onder andere door ernstige (doods)bedreigingen’* (casus C).

- *De rol van beide (ex-)partners in de 1%mc en de invloed van lidmaatschap op gezinsleven*

In slechts twee casussen leek er sprake van enige vorm van betrokkenheid van de partner van het mc-lid bij de club. Deze vrouwen waren bekend bij de club en betrokken bij reguliere activiteiten. Bijvoorbeeld door vriendschappen met andere vrouwen van clubleden of omdat het sociale leven van het gezin grotendeels draait om de club (casus B, D). In de interviews komt naar voren dat dit de vrouwen extra kwetsbaar maakt. *‘De man probeerde haar ook te vinden omdat ze te veel wist’* (casus B). *‘Ze was zelf ook betrokken bij de club en had daar ook angst voor. Hij*

2 Kindspoor is een samenwerkingsproject van politie, Bureau Jeugdzorg en de Raad voor de Kinderbescherming. Het project richt zich op de vroegtijdige signalering en aanpak van situaties waarin kinderen getuige zijn van huiselijk geweld.

zou mogelijk de club kunnen inschakelen' (casus D). Ook door een externe professional werd iets soortgelijks aangegeven: *'De inschatting is dat vrouwen er toch behoorlijk wat vanaf weten. Ze horen wat, zien wat en hoe hoger de man in de top zit hoe meer ze waarschijnlijk weten.'*

In vijf casussen leek de partner amper betrokken bij de club. Deze vrouwen gaan bijvoorbeeld niet of nauwelijks naar clubactiviteiten (zoals clubfeesten) en houden zich, al dan niet bewust, afzijdig. *'Ze weet op zich niet zoveel van wat er binnen de club afspeelt, ze kreeg niet veel te horen en er wordt niet over gesproken'* (casus G). Deze vrouwen zeggen niet of nauwelijks op de hoogte te zijn van wat er binnen de club speelt (casus A, E, G). *'Dat ze te veel wist was dan ook niet het probleem'* (casus E). De man met een homoseksuele relatie met een mc-lid was niet betrokken bij de club, omdat homoseksualiteit binnen de club niet geaccepteerd wordt (casus F). Wel vertelde hij aan de hulpverlening een goed beeld te hebben van wat er gaande is in de club, al houdt hij deze informatie voor zichzelf.

Een geïnterviewde cliënt (casus I) heeft een andere ervaring. *'Vrouwen worden bij clubactiviteiten betrokken of ze willen of niet. Vrouwen weten niet precies wat er speelt maar wisselen onderling uit als hun man niet thuiskomt 's nachts. Ze had voor zichzelf de regel dat ze minstens een bepaald bedrag wilde zien als hij twee dagen niet thuis was, en bij drie dagen een ander bedrag etc. Ze zegt zelf: ergens ben je zelf dan ook betrokken, je tolereert het.'* Ze vertelt ook dat er een aantal regels met vrouwen worden afgesproken. Als je bijvoorbeeld gebeld wordt en er wordt een vooraf afgesproken codewoord gezegd dan moet je als vrouw bepaalde spullen op een vooraf afgesproken plek verstopten.

Het blijft echter de vraag wat (voormalige) partners nu werkelijk weten van wat er precies in een mc gebeurt. Een van de externe professionals geeft aan dat mannen altijd weten wat de vrouwen weten en dat juist die wetenschap de vrouwen extra kwetsbaar maakt. Aangifte doen is lastig, maar daarnaast is het vinden van getuigen die mee willen werken nog eens extra lastig. *'Een anonieme getuige is namelijk niet zo anoniem als hij of zij de enige is die het voorval gezien heeft.'*

Hulpverleners kiezen er soms bewust voor om niet door te vragen naar activiteiten van de club en de rol die de vrouw hierin gespeeld heeft. Een Safe House-medewerkster geeft aan dat ze geen informatie wil horen over de club en eventuele illegale activiteiten daarbinnen, omdat ze opgeroepen kan worden als getuige. *'De vrouwen zijn, zeker bij een plaatsing in een Safe House, geheel afhankelijk van je als hulpverlener'* (professional opvang). *'Als hulpverlener wil je geen informatie horen die voor de politie van belang kan zijn'* (professional opvang). Andere hulpverleners in de opvang hebben onbewust weinig zicht op de mate van betrokkenheid van een mc. *'Focussen mensen in de opvang zich niet te veel op het slachtoffer? Hebben ze ook wel voldoende op het vizier hoe het zit met de pleger?'*, aldus een algemene opmerking van een externe professional.

Ook de positie van de man bij de club is bij hulpverleners niet altijd bekend. In drie situaties vertelde de hulpverlener dat de partner een hoge positie binnen de club had (in een geval bleek dit onjuist na contact met de vrouw in kwestie zelf). In twee situaties gaven hulpverleners aan dat er sprake was van een lage positie van de man binnen de mc. In de andere interviews was de club en/of de positie van de man binnen de mc niet bekend bij de hulpverlener.

Bij de noodbedden wordt genoemd dat cliënten loyaal zijn en dat ze als hulpverlener vrijwel zeker kunnen aannemen dat vrouwen niet alles op tafel gooien tijdens het verblijf op een noodbed. *'Dat werkt twee kanten op: wij diepen het niet uit en zij vertellen het niet.'* *'Vrouwen zijn bang voor wat diegene gaat doen en blijven tegelijkertijd ergens loyaal'* (professional opvang).

Het lidmaatschap van een 1%mc blijkt op uiteenlopende manieren een rol te spelen in het gezinsleven, ongeacht de betrokkenheid van de vrouw bij de club. Er wordt in meerdere casussen verteld dat de man soms dagenlang weg is en dan ineens weer opduikt. Ook wordt verteld dat er soms ineens vrienden van de man in huis verbleven, soms meerdere personen tegelijkertijd. *'Zij had daar niets over te vertellen. Dat werd hem opgelegd'* (casus G). Dezelfde vrouw vertelde ook dat ze soms verplicht naast hem moest gaan zitten in de auto om een ritje te maken wegens onderlinge rivaliteit tussen clubs. *'Er wordt als er een vrouw naast de man zit bijvoorbeeld wel geroepen, maar verder gebeurt er niets'* (casus G).

Naast het gezin worden ook nog andere betrokkenen als slachtoffer genoemd. In een casus zijn familieleden van het slachtoffer bedreigd met een vuurwapen (casus F). Ook in een andere casus ging een man, nadat zijn vrouw hem verlaten had, verhaal halen bij vrienden en familie van de vrouw. In weer een andere casus zijn expliciet andere mc-leden ingezet om langs familieleden te gaan (casus B). Ook vertelde een professional uit de opvang over een vuurwapengevecht waar kinderen getuigen van zouden zijn geweest.

• Relatie huiselijk geweld en 1%mc-lidmaatschap

Aan de respondenten is gevraagd of er een verband te vinden is tussen het huiselijk geweld en het lidmaatschap van de man. Geen van de respondenten kan hier met zekerheid een antwoord op geven, wel wordt een aantal keer een vermoeden hierover uitgesproken.

Een aantal jaar geleden kwamen er volgens professionals opeens relatief meer vrouwen die een relatie hadden met een mc-lid bij Safe Houses. *'Een mogelijke verklaring zou zijn dat er in die tijd veel spanningen waren binnen de clubs omdat er in die tijd meer politioptredens richting mc's waren. Mogelijk loopt de spanning hierdoor op waardoor mogelijk ook het huiselijk geweld toeneemt'* (professional opvang). Ook vanuit de reguliere opvang wordt gezegd dat de rangen en standen veel stress opleveren, ook door bijkomende geheimhouding van wat er binnen de club gebeurt. *'Mannen moeten zich bewijzen en er mag niets naar buiten. De stress kunnen ze in de groep niet kwijt, wel bij hun vrouwen, bijvoorbeeld in de vorm van huiselijk geweld'* (professional opvang). Eén van de vrouwen (vrouw casus I) zegt hierover: *'Huiselijk geweld? Iedereen doet het, zegt ze. De mannen die bij de club zitten zijn allemaal mannen met een rugzak, soms met hele grote rugzakken. Het zijn allerlei mannen, ook slimme hoogopgeleide mannen, maar allemaal met een rugzak, mannen die op zoek zijn naar een tweede familie.'* Ze geeft tevens aan dat een van de regels binnen de club is dat je je vrouw niet mag slaan. *'Dat "niet mogen" houdt vooral in dat het niet naar buiten mag komen. Maar huiselijk geweld komt heel erg vaak voor. Zolang het binnenskamers blijft is er niks aan de hand.'* Tegelijkertijd vertelt ze dat er ook voordat hij lid werd van een 1%mc, sprake was van geweld in eerdere relaties (casus I).

4.2 Het leven in de opvang

• Topics

In deze subparagraaf gaat het om de tweede vraag in dit onderzoek: Welke consequenties heeft betrokkenheid van een (ex-)partner die lid is van een 1%mc op hulpverlening en beveiliging van slachtoffers van huiselijk geweld die in de opvang verblijven? In dit verband besteden we aandacht aan de volgende topics: hulpverlening aan (ex-)partners en kinderen van mc-leden, eventuele dreiging van de (ex-)partner en/of de mc tijdens het verblijf in de opvang en vormen van beveiliging.

• Hulpverlening

Er zijn geen specifieke afspraken als het gaat om de opvang en hulpverlening van en aan (ex-)partners van een 1%mc-lid. Ook in de risicoscreening wordt hier niet specifiek naar gevraagd. *'Vrouwen geven die informatie niet altijd uit zichzelf, of het wordt en passant genoemd'* (professional opvang). Bij binnenkomst in de opvang wordt een gestandaardiseerd risicotaxatie-instrument afgenomen. Daarin zijn geen specifieke vragen over 1%mc's opgenomen. De vraag is dan ook of op deze manier goed geanticipeerd kan worden op eventuele dreigingen uit deze hoek. Dit instrument is belangrijk, omdat op basis daarvan een veiligheidsplan wordt opgesteld (zie in dit verband ook: Lünneke, Tan & Ter Woerd, 2006).

Alle geïnterviewden, zowel (ex-)partners als professionals, geven aan dat een hoge prijs betaald moet worden voor veiligheid: hoe groter het veiligheidsrisico, hoe meer vrijheid de bedreigde (ex-)partner moet inleveren. *'Bij plaatsing in een Safe House moeten mensen hun gsm inleveren en wordt hun laptop nagekeken. Contact met familie en vrienden moet worden verbroken ... Je moet als hulpverlener vertrouwen hebben dat ze goed omgaan met hun veiligheid, maar je vraagt veel van ze'* (professionaal opvang). Ook van de hulpverleners vraagt werken in een situatie van ernstige dreiging het nodige. Prioriteit 1 is altijd de veiligheid (professionals opvang). De veiligheid is erg fragiel. *'Een klein foutje kan de veiligheid van de cliënt in gevaar brengen en een foutje is zo gemaakt ... zelfs mijn accent kan informatie over de locatie van vrouwen geven'* (professional opvang). In de interviews met de professionals in de opvang viel het verder op dat relatief weinig woorden werden vuil gemaakt aan de hulpverlening an sich: hoofdthema was steeds het zorgen voor veiligheid, omdat dit een absolute randvoorwaarde is om überhaupt tot hulpverlening te kunnen komen. In dit verband is het belangrijk om te weten dat in de Nederlandse veiligheidszorg waar het huiselijk geweld en kindermishandeling betreft een onderscheid wordt gemaakt tussen acute en structurele veiligheid. Aan structurele veiligheid kan pas gewerkt worden als de acute veiligheid geregeld is. Het aanpakken van opvoedingsproblemen, schulden of andere zorgen die bijdragen aan het ontstaan van geweld in de intieme sfeer, kan pas gerealiseerd worden als de acute druk weg is en er een basisveiligheid is.³

3 Zie: www.zorgkennis.net/wp-content/uploads/2019/09/ZK-kennisbank-Stappenplan-Meldcode-Huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-5754.pdf.

- *Dreiging*

De meeste hulpverleners geven aan dat het lastig is om de mate van dreiging vanuit de club in te schatten. *‘Veel van de dreigingsinschatting hangt samen met de achtergrond van de man in de club’* (externe professional). Het inschatten van de veiligheid wordt bemoeilijkt als de cliënt niet veel kan (of wil) vertellen over de (ex-)partner of wanneer de politie weinig informatie kan verschaffen over de veiligheid. Bij ernstige dreiging wordt een beroep gedaan op het stelsel Bewaken en Beveiligen (NCTV, z.d.). *‘Is de dreiging zo groot dat personen of organisaties er geen weerstand aan kunnen bieden dan kan men een beroep doen op de overheid ... De overheid probeert je veiligheid dan zo goed mogelijk te garanderen. Als er sprake is van georganiseerde misdaad en ernstige dreiging zou er bijvoorbeeld sprake kunnen zijn van een stelselzaak’* (professional opvang).

Om een zo goed mogelijke inschatting van de veiligheid te kunnen maken wordt samengewerkt met de politie. Zij hebben soms meer informatie over het clublid. Nederland is relatief klein en clubafdelingen zijn overal, dat bemoeilijkt het veilig onderbrengen van vrouwen. *‘Dan wordt een cliënt doorgeplaatst als er een gemeenschap die voor de betrokken cliënt een dreiging vormt vlakbij de opvanglocatie te vinden is’* (professional opvang). Ook met hulp van de politie is het lastig om in te schatten of de dreiging vanuit de club komt of vanuit de man als individu. *‘De politie schatte de dreiging hoog in en gaf aan dat de vrouw naar een Safe House moest voor haar eigen veiligheid. De politie gaf een indicatie dat dit ging om een levensbedreigende situatie ... Dreiging van andere mc-leden was er niet direct. De man dreigde en zei dat hij zijn jongens in zou zetten, maar gezien zijn positie binnen de mc is het niet duidelijk of hij alleen heeft “geblaft” of dat zijn dreigementen hierin serieus waren. Er zijn altijd wel wat gekke jongens te vinden die met hem sympathiseren. Omdat hij een positie heeft in de middenmoot is het lastig in te schatten of hij op persoonlijke basis mensen met zich mee kan krijgen’* (casus C).

Ook wordt er afgegaan op de inschatting van de (ex-)partner zelf. Als de partner enigszins betrokken is bij de mc, is er natuurlijk meer kennis om op te bouwen. Een respondent wist echter niets van de club en waande zich pas veilig toen haar ex een nieuwe vriendin kreeg. Deze nieuwe vriendin meldde zich overigens drie maanden later bij de opvang en werd doorgeplaatst naar een andere locatie (casus A). Een van de vrouwen (I) geeft aan dat ze een sterke achterban heeft die ervoor zorgt dat haar ex zich rustig houdt. *‘Die achterban zal ik nooit gebruiken maar maakt me wel sterker.’* Een andere cliënt maakte de volgende inschatting: *‘Hij zegt dat hij niet zoveel te vrezen heeft van de club en dat hij nooit bekend zal maken dat zij een relatie hadden omdat homoseksualiteit binnen de club niet geaccepteerd wordt’* (casus F).

- *Beveiliging*

Alleen de *Safe Houses* bevinden zich op een geheime locatie, die uiteraard wel bij de politie bekend is. Van de andere opvangmogelijkheden zijn adresgegevens breder bekend, maar weet een (ex-)partner waarvan de dreiging uitgaat, lang niet altijd in welke opvang het slachtoffer verblijft. Voor elke vorm van opvang geldt dat er vragen leven over de veiligheid in de instelling. In dit verband speelt het inschatten van de externe dreiging een belangrijke rol. In een drietal situaties

(casus E, F en G) is de opvanglocatie van (ex-)partners bekend geworden: dat gebeurde doordat verblijfsgegevens in documenten stonden, waar het clublid inzage in kreeg. Het kwam ook voor dat het clublid de locatie door eigen naspeuringen achterhaalde. Bij het volgen van slachtoffers kunnen daders tegenwoordig een beroep doen op allerlei technische hulpmiddelen, zoals *trackers* en *spyware* (professionals opvang).

Sommige opvanginstellingen zien risico's bij het samen plaatsen van (ex-)partners van mc-leden. Een aantal jaar geleden zagen professionals een toename van het aantal vrouwen met een 1%mc-lid als (ex-)partner die in de opvang terechtkwamen. *'Als mensen dicht bij elkaar geplaatst worden is de kans groter dat de een de ander herkent en dat uit loyaliteit aan de club meldt. Dat wil men voorkomen. In een Safe House verbreek je in eerste instantie alle contacten'* (professional opvang).

Voorzichtigheid is ook belangrijk bij de opzet van zorgarrangementen voor cliënten. De standplaats van bijvoorbeeld een geraadpleegde advocaat of tandarts zou onbedoeld informatie kunnen geven over de verblijfplaats van de cliënt. Ook bij rechtszaken over het ouderlijk gezag met verplichte aanwezigheid moet worden nagedacht over veiligheidsmaatregelen als ex-partners elkaar daar treffen. In dit soort gevallen is het belangrijk om goed samen te werken met de politie en veiligheidsmaatregelen te treffen door te anticiperen op wat er mogelijk kan gebeuren (professional opvang).

5 Tot slot

Startpunt voor dit verkennende onderzoek was het gegeven dat er in de literatuur relatief weinig bekend is over de (ex-)partners van leden van 1%mc's, maar dat deze wel worden waargenomen door professionals in opvanginstellingen. Wat we aan literatuur hebben aangehaald, heeft met name betrekking op de situatie in de Verenigde Staten en Australië. Bovendien was niet al die literatuur van recente datum. Over de rol van (ex-)partners van 1%mc-leden in Nederland zijn wij geen specifieke studies tegengekomen. Helaas bleek het in de praktijk lastig om (ex-)partners in de opvang bereid te vinden om mee te werken. Professionals werkten relatief meer mee, maar hadden na lezing van de interviewverslagen dikwijls behoefte om veel onderdelen alsnog te schrappen en niet te laten gebruiken voor deze verkenning. Maar wat kunnen we in alle bescheidenheid dan toch nog concluderen?

Bij de start van dit onderzoek wilden wij twee vragen beantwoorden: Wat is er bekend over huiselijk geweld bij mensen met een (ex-)partner bij een 1%mc voor binnenkomst in de opvang? Op basis van deze verkenning kunnen geen harde uitspraken worden gedaan over die relatie. Zo is casuïstiek aangetroffen waarin het om gezinnen met en zonder kinderen ging, het ging zowel om korte relaties met een lid van een mc als om langdurige. In een geval bleek het om een homoseksuele relatie tussen twee mannen te gaan. Het geweld – zowel fysiek als emotioneel – kon voor het lidmaatschap van de mc zijn ontstaan, maar ook daarna. Over de betrokkenheid van beide (ex-)partners bij de mc leven verschillende beelden.

Hierbij dienen twee kritische kanttekeningen te worden gemaakt: zijn respondenten met een (ex-)partner bij een mc daadwerkelijk bereid het achterste van hun tong te laten zien? Kunnen hulpverleners en andere professionals daadwerkelijk inschatten hoe het met die rol in de mc gesteld is? Hebben professionals voldoende kennis over die wereld in huis om een en ander in te kunnen schatten, durven professionals ook dergelijke kritische vragen te stellen en realiseren zij zich dat dit belangrijk is om hiernaar door te vragen?

Die laatste opmerkingen zijn ook van toepassing bij de beantwoording van de tweede vraag: welke consequenties heeft betrokkenheid van een (ex-)partner die lid is van een 1%mc op hulpverlening en beveiliging van slachtoffers van huiselijk geweld die in de opvang verblijven? We hebben verder waargenomen dat er veel zorg is over veiligheid en dat er minder werd gesproken over de hulpverlening zelf. Lastig blijft zowel voor (ex-)partners als voor hulpverleners om de reële dreiging vanuit een club in te schatten: gaat een dreiging alleen van het clublid uit of van de hele club? Punt van aandacht is dat er in het standaardinstrumentarium om risico's in te schatten geen specifieke aandacht aan clublidmaatschap wordt besteed.

Dit onderzoek heeft vooral een verkennend karakter. De bijdrage is gelegen in het aanwijzen van twee belangrijke onderwerpen voor vervolgonderzoek: in de eerste plaats gaat het om het plaatsvinden van huiselijk geweld in kringen zoals die van 1%mc's die in verband worden gebracht met zware vormen van criminaliteit die nadere aandacht behoeft. Relevante vragen zijn onder meer: we mogen aannemen dat een leven in de criminaliteit stress met zich brengt en de literatuur en de praktijk laten zien dat stress bijdraagt aan een voedingsbodem voor het ontstaan van geweld. Maar wat is de oorzaak-gevolgrelatie? Is er eerst een ontwricht gezin of een ontwrichte relatie en vervolgens een criminele carrière van één of meer gezinsleden? Of hebben individuen al een dergelijke loopbaan en zijn vervolgens hun familiale en intieme relaties ontwricht? In de tweede plaats ligt er een belangrijk onderzoeksgebied braak waar het in de veiligheidszorg de samenwerking betreft tussen hulpverlening en het justitiële kader. Beide partijen hebben andere (deels overlappende) doelen: beiden willen op de korte termijn geweld stoppen, maar de hulpverlening en hun cliënten hebben ook het gezinsleven op de lange termijn in beeld en het verminderen van de kwetsbaarheid van slachtoffers van geweld. In het kader van hulpverlening is het opbouwen van een vertrouwensband belangrijk. Maar hoe verhoudt zich dat tot het delen van informatie met de politie? Zien hulpverleners dezelfde dreigingen als de politie? Hebben zij in dit verband dezelfde kennis, vaardigheden en ook de plicht om door te vragen naar de eventuele betrokkenheid bij een mc? Hoe ervaren mensen die in de opvang verblijven contacten met hulpverlening en justitie? Ervaren zij hier een spanningsveld?

Huiselijk geweld is niet alleen een van de meest voorkomende vormen van geweld in onze samenleving, het is daarnaast ook een complex verschijnsel. Er is nog veel te weinig aandacht voor de vraag wat er gebeurt als dit geweld plaatsvindt in milieus die in verband worden gebracht met zware vormen van criminaliteit. Verder onderzoek is niet alleen interessant omdat er relatief weinig onderzoek op dit

specifieke terrein voorhanden is. Het draagt ook bij aan een adequatere veiligheidszorg in het algemeen en aan hulpverlening in het bijzonder.

Literatuur

- Barker, T. (2007) *Biker gangs and organized crime*. London, UK: Routledge.
- Blokland, A., M. Soudijn & E. Teng (2014) Wij zijn geen padvindders. Een verkennend onderzoek naar de criminele carrières van leden van één procent motorclubs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 3(3), 3-28.
- Boom, A. ten & B. Witkamp (2016) *De samenloop en samenhang van huiselijk geweld en kindermishandeling binnen gezinnen. Een literatuurverkenning*. Den Haag: WODC.
- Christie, N. (1986) The ideal victim. In: E.A. Fattah (ed.). *From crime policy to victim policy* (pp. 17-30). London: Macmillan.
- Cooper L. (2004) *Dilemmas in Working with Women with Complex Needs. SAAP Project Report*. Canberra: Australian Government Department of Family and Community Services.
- Cooper, L., J. Anaf & M. Bowden (2008) Can social workers and police be partners when dealing with bikie-gangrelated domestic violence and sexual assault? *European Journal of Social Work*, 11(3), 295-312.
- Cooper, L. & M. Bowden (2006) Working with Women Associated with Bikie Gangs: Practice Dilemmas. *Australian Social Work*, 59(3), 301-313.
- Dijkstra, S., M. Lünnehan, A. Boer, K. Lünnehan & H. Moors (2019) *Huiselijk geweld en geweld in de publieke ruimte. Een meta-analytische literatuur- en expertonderzoek naar de relatie tussen huiselijk geweld, kindermishandeling en geweld in de publieke ruimte*. Utrecht: Verwey Jonker Instituut.
- Dooren, van S., J. Janssen, E. Kolthoff & N. Vosters (2019) Als huiselijk geweld en georganiseerde misdaad samenkomen. *Proces*, 98(4), 258-269.
- Hopper, C.B. & J. Moore (1990) Women in outlaw motorcycle gangs. *Journal of Contemporary Ethnography*, 18(4), 363-387.
- Janssen, J. (2015) Geweld achter de voordeur bij leden van 1% motorclubs. *Tijdschrift voor de Politie*, 8, 35-38.
- Janssen, J. (2019) 'Zij vreet er ook van'. Over de ongemakkelijke relatie tussen huiselijk geweld en zware en georganiseerde criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(2), 203-212.
- Landelijke Informatie en Expertise Centrum (2018) Einde OMG's door verbod? *Code Geel*, 4. <https://magazines.riec.nl/codegeel/2018/04/einde-omg%E2%80%99s-door-verbod>.
- Landelijke Informatie en Expertise Centrum (2019) *Voortgangsrapportage Outlaw Motorcycle Gangs 2018* (door Landelijk Strategisch Overleg integrale aanpak OMG's). LIEC: Den Haag.
- Lünnehan, K.D. & M.Y. Bruinsma (2005) *Geweld binnen en buiten: aard, omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. Den Haag: WODC.
- Lünnehan, K., S. Tan & S. Ter Woerds (2006) *Ernstig bedreigde vrouwen in de vrouwenopvang. Onderzoek naar veiligheidsrisico's en de mogelijkheden van onderduikadressen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- NCTV (z.d.). *Het stelsel bewaken en beveiligen*. www.nctv.nl/onderwerpen_a_z/Bewaken-enBeveiligen/Bewaken%20en%20beveiligen.aspx.
- Politie (2014) *Outlawbikers in Nederland*. Woerden: DLIO.
- Quinn, J. & D.S. Koch (2003) The nature of criminality within one-percent motorcycle clubs. *Deviant Behavior*, 24(3), 281-305.

- Robinson, A.D. & A. Bain (2017) Bikes, Bros, and Hoes: Sex and the OMG. In: A. Bain & M. Lauchs (eds.), *Understanding the Outlaw Motorcycle Gangs. International perspectives* (pp. 29-45). Durham: Carolina Academic Press, LLC.
- Ulloa, E.C., R.B. Dyson & D.D. Wynes (2012) Inter-partner violence in the context of gangs. A review. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 397-404.